

Міністерство освіти і науки України
Хмельницький інститут соціальних технологій
Університету «Україна»

**ЗБІРНИК
НАУКОВИХ ПРАЦЬ**

Хмельницького інституту соціальних технологій
Університету «Україна»

№ 17

2019

УДК 378.4(477.43-25)(06)
3-41

«Збірник наукових праць» включено до переліку наукових фахових видань України у галузі педагогічних наук (Наказ Міністерства освіти і науки України № 1604 від 22.12.2016).

*Зареєстровано в Міністерстві юстиції України
(Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації № 15618-4090Р від 28.08.2009)*

Рекомендовано до друку рішенням Вченої ради Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»
(Протокол № 3 від 7 травня 2019 року)

У збірнику наукових праць уміщено наукові публікації вчених та науково-педагогічного персоналу інституту, інших вищих навчальних закладів і наукових установ. Призначений для ознайомлення громадськості з результатами наукових досліджень. Розрахований на науковців, педагогів, а також тих, хто цікавиться питаннями педагогічної науки.

Електронну версію збірника розміщено за веб-адресою: <http://hist-nauka.wixsite.com/home>

УДК 378.4(477.43-25)(06)

© ХІСТ, 2019

Коректор-редактор – Лопоносова Н. П.
Комп'ютерна верстка – Бабинець Н. А.

Підписано до друку 10.05.2019.
Формат 70х100/16. Ум. друк. арк. 21,6
Наклад 100 прим. Зам. №

*Видавець і виготовлювач Університет «Україна»
02115 м. Київ, вул. Педагогічна, 22 тел/факс (044) 474 40 60 474 56 26*

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

голова редколегії – доктор педагогічних наук, професор **Чайковський М. Є.**

заступник голови редколегії – кандидат педагогічних наук, доцент **Кравчук Л. С.**
відповідальний секретар – кандидат педагогічних наук **Островська Н. О.**

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ:

доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України **Бутенко В. Г.;**

доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України **Пометун О. І.;**

доктор педагогічних наук, професор член-кореспондент НАПН України **Шевцов А. Г.;**

доктор педагогічних наук, професор **Харченко С. Я.;**

доктор педагогічних наук, професор **Гупан Н. М.;**

доктор психологічних наук, професор **Томчук М. І.;**

доктор педагогічних наук, професор **Поліщук В. А.;**

доктор педагогічних наук, професор **Миронова С. П.;**

доктор педагогічних наук, професор **Діденко О. В.;**

доктор педагогічних наук, професор **Романовська Л. І.**

доктор педагогічних наук, доцент **Мірошніченко В. І.;**

доктор педагогічних наук, професор **Сергієнко Л. П.;**

доктор педагогічних наук, доцент **Адирхаєв С. Г.**

ЗМІСТ

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Атаманюк Алла Василівна, Геделевич Єлена Василівна Сучасні методи викладання інформатики.....	6
Василенко Олена Миколаївна Основні аспекти написання та публікації статей у вітчизняних журналах, що індексуються в базах даних Scopus та Web of Science	11
Костенко Наталія Іванівна Teaching communicative competence through the four skills: a focus on intercultural competence	14
Крупа Валентина Володимирівна Тенденції розвитку вищої освіти в Україні на сучасному етапі.....	18
Курняк Лариса Миколіївна Концепція розвитку екологічної освіти в Україні	22
Мазуркевич Ольга Павлівна Культурологічний аспект в освіті та взаємозумовленість понять „культура” та „освіта”.....	27
Швед Вадим Валерійович, Омельченко Олена Валеріївна До питання про наукометричну параметризацію в Україні.....	31
Шеремет Алла Михайлівна Теоретичні аспекти використання інтерактивних технологій у навчально-виховному процесі закладів вищої освіти	37

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ТА ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ

Гордійчук Оксана Євгенівна Майбутній учитель і неформальна інклюзивна практика: цінності, процес і результат	40
Добровіцька Олена Олександрівна Теоретичні основи професійної підготовки соціальних працівників до роботи в інклюзивному середовищі	45
Кіщук Віталій Михайлович Теоретичні та практичні засади стимулювання майбутніх фармацевтів до саморозвитку.....	49
Москалюк Оксана Іванівна Особливості формування професійної готовності майбутніх соціальних працівників до діяльності з людьми з особливими потребами	52
Овод Юлія Василівна Теоретичні основи підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери до роботи в закладах інклюзивної освіти	55
Рогачко-Островська Марина Станіславівна Реалізація інформаційно-настановного етапу експериментальної методики підготовки майбутніх вихователів до розвитку креативного мовлення дітей передшкільного віку	59

Червоненко Катерина Сергіївна

Критерії, показники та рівні сформованості готовності майбутніх соціальних працівників до організації волонтерської діяльності учнівської молоді 62

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ НАВЧАННЯ ТА ВИХОВАННЯ
В ІНКЛЮЗИВНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРИ**

**Качалова Тетяна Василівна,
Черненко Тетяна Віталіївна**

Упровадження європейських інклюзивних цінностей і принципів у освітнє середовище закладу вищої освіти 65

**Коляда Наталія Миколаївна,
Таран Альона Михайлівна**

Особливості створення інклюзивного середовища в закладах вищої освіти..... 70

Левецька Людмила Вікторівна

Розвиток інклюзивної компетентності в закладі вищої освіти 74

Марціновська Ірина Петрівна

Стрес та травматичний стрес у дітей та підлітків із порушеннями психофізичного розвитку 78

Михайленко Оксана Володимирівна

Соціальні аспекти інклюзивного навчання дітей із обмеженими можливостями здоров'я 82

**Островська Наталія Олександрівна,
Боровенська Ірина Іванівна**

Інклюзивна компетентність студентів як чинник розвитку інклюзивного освітнього простору закладу вищої освіти 86

Платонова Оксана Георгіївна

Особливості розвитку дітей із порушеннями зору 90

Садова Ірина Ігорівна

Інклюзивна освіта в Україні: сучасний стан і перспективи 94

Скільська Марія Іванівна

Правові й педагогічні аспекти становлення вітчизняної інклюзивної освіти 98

Татьянчикова Ірина Володимирівна

Концепція розв'язання проблеми соціалізації дітей із психофізичними порушеннями в умовах інклюзії 103

Тодосієнко Наталія Леонідівна

Особливості формування естетичного сприймання в молодших школярів із особливими потребами засобами мистецтва 106

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ, СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ ТА ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ

Варгата Оксана Валеріївна

Психолого-педагогічні умови формування творчого потенціалу психологів 110

**Голярдик Наталія Анатоліївна,
Дика Любов Леонтіївна**

Соціально-психологічні вимоги до сучасної управлінської діяльності та лідерських якостей менеджера освіти 116

Грабчак Ольга Валентинівна Особливості соціально-психологічної роботи з жінками, що страждають на постнатальну депресію	120
Гринців Мар'яна Василівна Про надання допомоги сім'ям внутрішньопереміщених осіб в Україні.....	124
Корабльова Олена Олександрівна Сучасні аспекти формування системи українського законодавства та освітньо-інформаційного простору з профілактики мобінгу в школі	129
Кулешова Олена Віталіївна, Міхеєва Людмила Василівна Психологічні фактори профілактики використання ненормативної лексики в підлітковому віці	132
Пономарьова Віра Миколаївна Комунікативні основи здійснення соціально-педагогічної діяльності з дітьми трудових мігрантів.....	136
Сікорська Леся Борисівна Особливості саморегуляції життєдіяльності в похилому віці	140
Степаненко Вікторія Іванівна Параметри адаптаційного потенціалу обдарованих учнів у контексті профілактики поведінкових девіацій	144
Якименко Андрій Анатолійович Актуальні проблеми трансформації правовідносин, що виникають під час здійснення господарської діяльності	147
Анотації	151
Аннотации	158
Annotation	166
Відомості про авторів	182
Вимоги до оформлення статей	185

КРИТЕРІЇ, ПОКАЗНИКИ ТА РІВНІ СФОРМОВАНOSTI ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

К. С. ЧЕРВОНЕНКО

Важливим завданням закладів вищої освіти України виступає ефективна підготовка висококваліфікованих, конкурентоспроможних та соціально активних фахівців, здатних на високому рівні здійснювати професійну діяльність. Сьогодні система соціальної освіти вимагає різнопрофільних фахівців, здатних ефективно діяти в різних напрямках та на різних рівнях соціальної роботи. Одним із важливих напрямів професійної освіти майбутніх соціальних працівників визначено формування їхньої готовності до організації волонтерської діяльності учнівської молоді.

Для молодшої людини волонтерство виступає невичерпним джерелом розвитку соціальної відповідальності та активності, готовності підтримати, прийти на допомогу, уміння організувати спільну діяльність; надає можливість молоді отримати нові знання та досвід у різних суспільних галузях, що викликають їхній інтерес і сприяють професійному самовизначенню. Участь на добровільних засадах у різних соціальних проєктах, акціях, програмах дозволить молодим людям сформувати здатність до критичного мислення, творчого, самостійного вирішення життєвих проблем та негарздів, успішної адаптації та реалізації в нових умовах.

Одним із ефективних організаторів волонтерської діяльності учнівської молоді в сучасних загальноосвітніх навчальних закладах може виступати професійно підготовлений соціальний працівник, який володіє спеціальними знаннями, вміннями та досвідом щодо реалізації визначеного напрямку діяльності. Саме тому, постійно удосконалюються зміст, форми та методи професійної підготовки майбутніх соціальних працівників, спрямовані на забезпечення високого рівня їхньої готовності до організації волонтерської діяльності учнівської молоді. Ефективність цього процесу визначається за спеціальними критеріями, показниками та рівнями сформованості зазначеної готовності.

Аналіз науково-педагогічної літератури свідчить, що проблеми професійної готовності майбутніх соціальних працівників різноаспектно та ґрунтовно висвітлюються у вітчизняній та зарубіжній науці. Професійну готовність соціальних працівників (педагогів) до реалізації різних напрямків соціальної роботи розглянуто в працях вітчизняних вчених: О. Водяної, Д. Данко, Т. Голубенко, І. Зверевої, А. Капської, О. Карпенко, І. Козубовської, Л. Міщик, І. Миговича, В. Поліщук, В. Полтавець, Г. Попович, Т. Семігіної, С. Харченко, І. Цимбал, Р. Чубук та ін. Змістово-організаційне забезпечення процесу підготовки студентів до соціальної роботи висвітлено в працях зарубіжних вчених: В. Бочарової, Л. Гусякової, М. Доел, І. Кузіна, Є. Кузнєцова, В. Нікітіна, Є. Новак, М. Пейн, М. Річмонд, Є. Холостової та ін.

Особливостям реалізації різних форм волонтерської діяльності та визначенню критеріїв і показників її ефективності були присвячені дослідження О. Акімової, О. Богданової, З. Бондаренко, Л. Вандишевої, Т. Лях та ін. Водночас, проблема визначення критеріїв, показників та рівнів сформованості готовності майбутніх соціальних працівників до організації волонтерської діяльності вимагає додаткового вивчення.

Мета статті. Визначити та обґрунтувати критерії, показники та рівні сформованості готовності майбутніх соціальних працівників до організації волонтерської діяльності учнівської молоді.

Готовність майбутніх соціальних працівників до організації волонтерської діяльності учнівської молоді розглядається нами як інтегративне утворення особистості, яке виявляється в стійкому бажанні займатися волонтерською діяльністю, володінні спеціальними знаннями, вміннями та компетенціями щодо її планування, організації, управління, реалізації, оцінювання і прогнозування з представниками учнівської молоді та складається з сукупності взаємопов'язаних компонентів: ціннісно-мотиваційного, когнітивного, операційного та особистісно-рефлексивного. Саме на основі визначених компонентів готовності майбутніх соціальних працівників до організації волонтерської діяльності учнівської молоді нами були виділені критерії, показники та рівні сформованості зазначеної готовності, які й дозволяють визначити ефективність проведеного дослідження.

Перш за все, проаналізуємо сучасні наукові підходи до визначення базових понять діагностичного інструментарію: „критерій”, „показник”, „рівень”.

Аналіз психолого-педагогічної літератури дає змогу розглядати поняття „критерій” як:

- підставу для оцінки, визначення та класифікації чогось; певне мірило [2, с. 307];
- засіб для судження; ознака, на основі якої відбувається оцінка; визначення, класифікація чогось; мірило оцінки [4, с. 789];
- ознаку, на основі якої здійснюється оцінка, визначення або класифікація [3, с. 248];
- ознаку, яка відображає динаміку досліджуваної якості в часі та поєднує кількісні і якісні складові структури досліджуваного феномена [6, с. 79];
- ознаку, на підставі якої виробляється оцінка; комплексний оцінний блок, який конкретизується в

Визначення критеріїв, показників та рівнів сформованості

© Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна», № 17

Виділення та обґрунтування критеріїв має бути підпорядковане загальним вимогам до їх визначення. У контексті нашого дослідження доречними виступають вимоги, виділені А. М. Шеремет:

- адекватність тому явищу, яке вимірюється критерієм;
- відповідність дидактичним цілям та чітке відображення результату;
- відображення істотних ознак предмета;
- доступність і зручність у використанні;
- відображення динаміки досліджуваної якості в часі й культурно-історичному просторі [6, с. 16].

Отже, у нашому дослідженні ми будемо розглядати критерій як певну характеристику досліджуваного явища, за якими робиться висновок щодо стану і рівня його сформованості, оцінки ступеня реалізації поставлених завдань та виявлення відхилень якостей досліджуваного об'єкту від встановленого зразка.

Для уточнення кожного критерію необхідно визначити показники, які будуть виступати його складовою частиною та певним засобом накопичення кількісних та якісних даних для узагальнення результатів, які будуть відображати певні властивості об'єкта.

У довідниковій літературі термін „показник” визначається з різних позицій: 1) як свідчення, доказ, ознака чого-небудь; 2) наочні дані про результати певної роботи чи процесу; 3) явище або подія, на підставі яких можна робити висновки про перебіг якого-небудь процесу; 4) кількісна характеристика властивостей процесу, виробу [2, с. 307].

В. Танська зауважує, що показник виступає однією з якісних чи кількісних складових критерію та характеристик об'єкта, процесу чи явища, що виражає кількісно або якісно одну зі сторін їхнього стану [5]. Головними характеристиками визначених показників має виступати конкретність і діагностичність [1, с. 665].

Узагальнюючи основні теоретичні положення щодо особливостей визначення критеріїв та показників, а також враховуючи розроблені нами компоненти готовності майбутніх соціальних працівників до організації волонтерської діяльності, з метою діагностики її сформованості, ми виділили наступні критерії: мотиваційний, когнітивно-знаннєвий, операційно-діяльнісний та особистісно-рефлексивний.

Розглянемо визначені нами критерії та показники готовності майбутніх соціальних працівників до організації волонтерської діяльності учнівської молоді більш детально.

Мотиваційний критерій виступає магістральною домінантою в процесі реалізації волонтерської діяльності та передбачає формування позитивних професійних мотивів, інтересів, установок, позитивного ставлення до оволодіння спеціальними знаннями та компетенціями щодо організації волонтерської діяльності учнівської молоді. Тільки сформоване прагнення особистості та об'єктивна зацікавленість волонтерством буде мобілізувати її до набуття високого рівня професійної майстерності та дасть можливість сформувати чітке уявлення щодо її успішності та ефективності, дозволить майбутнім соціальним працівникам ефективно організувати та здійснювати супровід волонтерської діяльності. Показниками мотиваційного критерію визначені: наявність стійкого інтересу майбутніх соціальних працівників до волонтерської діяльності; їхня позитивна мотивація до здійснення професійної діяльності, зокрема організації волонтерської діяльності учнівської молоді; сформованість ціннісних орієнтацій, притаманних фахівцю соціальної роботи.

Когнітивно-знаннєвий критерій характеризує пізнавальну основу готовності майбутніх соціальних працівників до організації волонтерської діяльності учнівської молоді і включає в себе систему їхня загальнопрофесійних та спеціальних знань. До основних показників когнітивно-знаннєвого критерію відносимо: володіння соціально-педагогічними, соціально-психологічними та соціально-професійними знаннями; володіння знаннями про способи та технології організації волонтерської діяльності учнівської молоді.

Операційно-діяльнісний критерій готовності характеризується системою умінь та здатностей майбутніх соціальних працівників, необхідних для ефективної організації волонтерської діяльності учнівської молоді. Показниками операційно-діяльнісного критерію виступають: сформованість прогностичних вмінь (залучення та відбір волонтерів, визначення цікавих для учнів напрямків волонтерської діяльності); комунікативних та організаторських вмінь (налагодження міжособистісної взаємодії, вирішення конфліктних ситуацій, супровід, супервізія, інтервізія, керівництво волонтерською діяльністю); аналітичних вмінь (аналіз якості виконаної роботи, ресурсне забезпечення, прогноз результатів тощо).

Особистісно-рефлексивний критерій характеризується сформованістю професійно важливих якостей майбутніх соціальних працівників, які сприяють ефективній організації та здійсненню волонтерської діяльності учнівської молоді. Показниками особистісно-рефлексивного критерію виступають сформованість у майбутніх соціальних працівників комунікативної толерантності, емпатії, комунікативних здібностей, лідерських якостей, готовності до колективної взаємодії та зближення з людьми (афіліації), здатності до рефлексії.

Виокремлені критерії та показники готовності майбутніх соціальних працівників до організації волонтерської діяльності учнівської молоді взаємопов'язані, взаємозумовлені та становлять цілісне утворення, яке буде виступати певним ідеальним стандартом, який покаже ефективність та результативність запропонованих нами нововведень у системі професійної підготовки майбутніх соціальних працівників.

Сформульовані нами критерії та показники виступають вихідною точкою для визначення та характеристики рівнів сформованості готовності майбутніх соціальних працівників до організації волонтерської діяльності, які будуть характеризувати ступінь розвитку визначених нами показників.

Логікою нашого дослідження передбачено виділення трьох основних рівнів готовності майбутніх со-

Високий рівень готовності майбутніх соціальних працівників до організації волонтерської діяльності учнівської молоді характеризується: позитивним ставленням до здійснення професійної діяльності; ціннісним ставленням до волонтерства; високим рівнем умотивованості до організації волонтерської діяльності учнівської молоді; ґрунтовними загальнопрофесійними та спеціальними знаннями; сформованими вміннями, навичками та досвідом організовувати волонтерську діяльність учнівської молоді, забезпечувати продуктивну взаємодію з ними; здатністю планувати, залучати, супроводжувати, аналізувати та вносити зміни у власну професійну діяльність із урахуванням специфіки волонтерської діяльності з учнівською молоддю; сформованістю комунікативної толерантності, емпатії, готовності до колективної взаємодії, організаторських та лідерських якостей; високим рівнем рефлексивності та постійним прагненням до самовдосконалення.

Середній рівень готовності майбутніх соціальних працівників до організації волонтерської діяльності учнівської молоді характеризується: ситуативним ставленням майбутніх соціальних працівників до організації волонтерської діяльності учнівської молоді, спричиненим зміною мотивів у залежності від зовнішніх впливів; неповним усвідомленням значущості волонтерської діяльності; наявністю частково систематизованих загальнопрофесійних знань та епізодичних спеціальних знань щодо особливостей організації волонтерської діяльності учнівської молоді; фрагментарно розвиненими вміннями щодо організації, продуктивної взаємодії, планування, супроводу, аналізу та корегування волонтерської діяльності учнівської молоді; недостатньою розвиненістю комунікативної толерантності, емпатії, готовності до колективної взаємодії, організаторських та лідерських якостей; обмеженою здатністю та нестабільністю до здійснення самоаналізу, самоконтролю та самооцінки щодо сформованості власної готовності до організації волонтерської діяльності учнівської молоді.

Низький рівень готовності майбутніх соціальних працівників до організації волонтерської діяльності учнівської молоді характеризується: відсутністю інтересу до професійної діяльності, зокрема, до волонтерства; недостатньо сформованим бажанням працювати за обраним фахом; поверхневістю, нестійкістю та несистематизованістю професійно важливих знань; недостатньою обізнаністю зі змістом, методами та способами організації волонтерської діяльності учнівської молоді; недостатньою сформованістю професійно важливих якостей; обмеженою здатністю або відсутністю вміння організовувати волонтерську діяльність учнівської молоді, налагоджувати взаємодію; низьким рівнем розвитку емпатії та комунікативної толерантності; несформованістю організаторських та лідерських якостей; нездатністю до рефлексивних дій; неготовністю нести відповідальність за результати виконаної роботи.

Отже, визначені критерії, показники та рівні готовності сприятимуть якісному здійсненню комплексної оцінки сформованості готовності майбутніх соціальних працівників до організації волонтерської діяльності учнівської молоді, що буде виступати основою для діагностування поточного стану та аналізу ефективності експериментальної роботи в цілому. Констатування реальних результатів продемонструє основні проблеми в системі професійної підготовки та стане початком процесу її удосконалення. Перспективу подальших розвідок у напрямку, який нами досліджується, вбачаємо у вивченні стану готовності майбутніх соціальних працівників до організації волонтерської діяльності учнівської молоді за визначеними критеріями та показниками.

Список використаних джерел:

1. Анненкова І. П. Критерії і показники якості освіти у ВНЗ. *Вісник Одеського національного університету / гол. ред. І. М. Коваль*. 2011. Вип. 8. URL : http://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/doc/2011/8_2011/1.pdf.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови : 250000 слів / екл. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ, Ірпінь: ВТФ „Перун”, 2009. 1736 с.
3. Приходько В. М. Критерії формування професійної готовності майбутнього педагога до роботи з дітьми з неблагополучних сімей. *Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики: зб. наук. пр. / редкол. : Н. В. Гузій (відп. ред.)*. Київ: НПУ, 2001. Вип. 5. С. 248–257.
4. Словник іншомовних слів : 23000 слів та термінологічних сполучень / уклад. Л. О. Пустовіт. Київ : Довіра, 2000. 1017 с.
5. Танська В. В. Підготовка майбутнього вчителя біології до екологічної освіти старшокласників : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 „Теорія і методика професійної освіти” / Житомирський державний університет імені Івана Франка. Житомир, 2006. 20 с.
6. Шеремет І. В. Формування готовності майбутніх учителів до профілактики порушень зору учнів початкової школи у процесі професійної підготовки: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2017. 242 с.

*Рецензент – к.пед.н., доцент кафедри соціальної роботи
КЗВО „Хортицька національна навчальна-реабілітаційна академія” ЗОР
Клопота О. А.*